

Summary
V.V.Bilyk

Prospects of Development of Domestic Engineering-Pedagogical Education in the Context of European Integration Processes

Characteristic of the status and main directions of development of higher professional education in conditions of Eurointegration processes is offered. The problems and ways of reforming of modern engineering-pedagogical education are studied.

Key words: higher education, engineering-pedagogical education, development of education.

Дата надходження статті: „16” березня 2012 р.

УДК 371.134 : 78.071.4 (045)

І.А.ГАВРАН,
аспірант
(м.Київ)

Гуманістичний підхід до формування емпатійності майбутніх учителів музики

Стаття присвячена проблемі формування емпатійності з акцентуванням на гуманістичний підхід у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: емпатія, емпатійність, гуманізація, музично-педагогічна діяльність, шкільний колектив.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Розвиток суспільства вимагає розв'язання низки проблем щодо виховання всебічно розвиненої особистості, яка спроможна не тільки створювати матеріальні блага, а й бути носієм культури нації.

Одним із основних напрямів модернізації освіти в Україні є якісно нові підходи до створення умов для реалізації особистості, в якій утверджується бажання та уміння духовного самовдосконалення, вихідні концептуальні положення щодо створення школи морально-естетичного виховання з розвивальною культуро-творчою домінантою, спрямованою на формування творчої особистості. Поставлені завдання значною мірою має вирішувати музичне мистецтво, адже воно спроможне впливати на глибинні пласти психічних процесів, сприяти духовному удосконаленню, формувати розуміння високих життєвих цінностей.

Аналіз досліджень і публікацій... Особливої уваги заслуговує проблема формування емпатійності, спрямована на удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики. Саме формування емпатійності є головною психолого-педагогічною проблемою, від якої залежить розвиток гуманістичної основи, а саме: формування стосунків між учителями та учнями на основі поваги, довіри, уваги, чуйності, співчуття. Співчуття спонукає людину до допомоги і дозволяє досягти взаємоузгодження позицій, обрати відповідно до цього спільні засоби само-і взаєморегуляції (Т.Гаврилова, М.Обозов, К.Роджерс).

Здатність педагога до емпатії займає головне місце у встановленні педагогом таких взаємин з учнями, які сприяють не лише успішності здійснення ними спільної навчальної діяльності за рахунок сформованості в учасників спілкування належного рівня комунікативних умінь, а, й головним чином, створенню умов для повноцінного розвитку учня як суб'єкта життєдіяльності та життєтворчості (В.Банщикова, Т.Гаврилова, Ц.Короленко, Є.Кузьмін, А.Петровський, Т.Снегірьова, А.Сопіков, В.Філатов). У науковій літературі, присвяченій психологічному аналізу категорії спілкування, вагому частку займають праці, безпосередньо пов'язані з визначенням змісту і функцій спілкування у навчально-виховному процесі, передовсім у сфері міжособистісних взаємин його учасників (О.Бодальов, Г.Дяконов, О.Киричук, С.Кондратьєва, О.Мудрик, В.Семіченко, І.Синиця та ін.); зорієнтованість уваги щодо вирішення питань спілкування, встановлення міжособистісних відносин у колективі на засадах духовності, гуманізму, толерантності (М.Боришевський, О.Киричук, Г.Грибенюк та ін.). Наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців висвітлюють різноманітні підходи формування емпатії (Ш.Амонашвілі, О.Кайріс, Т.Василишина, В.Сухомлинський, А.Штейнмец та ін.).

Дослідження багатьох вчених переконують у тому, що шлях від накопичення особистістю знань про гуманізм до виникнення аналогічних почуттів та утвердження істинно гуманної особистості є тривалим і нелегким.

Формування цілей статті... Метою нашої статті є розкриття процесу формування емпатійності майбутнього вчителя музики з огляду на гуманістичний підхід, спрямований на емпатійне ставлення,

до сприйняття учня як партнера, суб'єкта спілкування зі своїми конкретними характеристиками та індивідуальними особливостями, а також фактори, що впливатимуть на взаємостосунки дітей у колективі.

Виклад основного матеріалу... Провідним напрямом зарубіжної педагогічної думки є теорія, фундаментальні положення якої сприяли розв'язанню проблеми гармонізації потреб високотехнічного постіндустріального суспільства з інтересами людини взагалі і взаємин конкретних суб'єктів педагогічного процесу зокрема. Представники гуманістичної психології та педагогіки Р.Бернс, Б.Кларк, Ф.Кумбс, А.Маслоу, К.Роджерс на противагу фрейдизму та когнітивізму виходили з положення про абсолютизацію унікальності, неповторності, свободи особистості як вищої цінності. Вони, критикуючи існуючу практику, пропонували вчителям відмовитися від звички бути „господарем” своїх підопічних, рекомендували „йти поряд з ними”, постійно враховувати їхні інтереси і потреби, гарантуючи тим самим повноцінне формування особистості учнів [3, с.94].

За визначенням А.Маслоу [13], відкриття людиною своєї ідентичності, свого справжнього „Я” пов'язане з вищими потребами в самоактуалізації. Феномен само-актуалізації особистості вчителя як унікальної комбінації якостей і способів реагування, на думку вченого включає суб'єктивні передумови професіоналізму в педагогічній діяльності. Науковець Б.Кларк [12, – Р.73] відзначав, що вчитель, який самоактуалізується як творча особистість, має потенційно величезний вплив на вихованця й орієнтований на дружнє спілкування; він позитивно оцінює свої здібності, відрізняється активністю, вірить у можливість учнів. Відповідно до поглядів Ф.Кумбса [8], гуманістичному вчителю властива увага до внутрішньої психологічної сутності педагогічної свідомості, довіра до дітей, спроба стати на їхню позицію. Значущість для вчителя позитивної „Я-концепції” підтримує і Р.Бернс [2]. Він орієнтує педагога на усвідомлення глибоко людського покликання своєї професійної діяльності, „де допоможе йому в саморозвитку себе як гуманної особистості”, а також звертає увагу на розвиток самосвідомості вчителя переважно шляхом психологічного консультування.

Підсумовуючи наведені погляди відомих представників зарубіжної гуманістичної педагогіки та психології, науковець В.Я.Пилиповський [9, с.97-103.] подає узагальнений „колективний” портрет сучасного ідеального вчителя-гуманіста. Це, на думку вченого, винятково дуже позитивно налаштовані, енергійні люди з великим запасом ентузіазму у роботі; відповідальне ставлення до викладання поєднується в них з вірою у здібності своїх учнів. Найважливішим показником висококваліфікованої педагогічної праці є прагнення і бажання бути хорошим учителем, а його професійний успіх зумовлюється самою особистістю.

Гуманістичний підхід набув статусу глобальної педагогічної парадигми, що створює передумови для розроблення особистісно орієнтованих моделей і технологій освіти й виховання. Він представлений різноманітними теоретичними концепціями й оригінальними методичними знахідками у працях Ш.Амонашвілі, Г.Балла, І.Беха, Н.Гузій, В.Сластьоніна, Є.Шиянова. На думку Є.Шиянова [11], феномен гуманізації освіти можна уявити на перетині кількох смислових координат: за умови функціонування – це фактор гармонійного розвитку особистості; за характеристикою процесу – спрямованість на розвиток особистості як суб'єкта творчого пізнання, праці, спілкування; за цілями – це важлива характеристика способу життя, що передбачає встановлення гуманних відносин між учасниками педагогічного процесу, а також ключовий елемент нового педагогічного мислення, зміна погляду на суть освіти і виховання.

Як вважає І.Зязюн, гуманістична педагогіка є не просто сплавом ідей, це – педагогіка „золотого перерізу”, в якій сповна враховується діалектика освітньо-виховного процесу, вибудованого на підвалинах необхідності пристосування цілей, змісту, форм і методів освіти до учня, на визнанні самоцінності людини з урахуванням суспільного характеру її буття, що вимагає певних настанов і норм поведінки, на вихованні розумної особистості, що стає духом і джерелом щастя та добротності [4, с.40-41].

Гуманістичний підхід до організації навчально-виховного процесу ґрунтується на принципах не директивної взаємодії вчителя з учнем та спрямований на формування творчих здібностей особистості [5, с.80]. Науковець Є.Бахтанова [1] вважає, що гуманізм формується на основі доброзичливого ставлення людини до оточуючих і, навпаки, оточуючих до окремої людини. На думку іншого ученого, О.Киричука [6, с.15-18], існує органічний взаємозв'язок формування особистісної та суспільної активності. Він зазначає, що, включаючись у практичну діяльність та спілкування, дитина спочатку пізнає інших людей, зіставляє їхні якості зі своїми, внаслідок цього і до себе вона ставиться як до особистості.

Широкий спектр проблеми формування емпатійності майбутніх учителів музики, її значимість ставить перед педагогічною наукою завдання розробити й описати такі моделі та технології, які дозволили б педагогічній практиці розв'язати проблему гуманізації – засвоїти нові норми й способи педагогічної діяльності. Основними ознаками емпатійно-особистісної орієнтації, спрямованої на гуманістичний підхід та застосованої до педагогічних технологій, є:

– акцентування на мотивацію досягнень та успіхів, спрямованість на підтримку індивідуального розвитку;

- партнерська взаємодія учасників навчального процесу;
- діалог як форма та засіб обміну інформацією, особистісними оцінками та цінностями;
- надання учням свободи вибору та особистісної відповідальності за прийняте рішення;
- емоційне переживання особистісних, педагогічних, психологічних ситуацій.

Перед майбутнім учителем музики стоять задачі не тільки загальноосвітнього процесу навчання та розвитку, а також і виховання як уміння керувати своїми потребами (включаючи широке коло інтересів) і, звичайно ж, інтелігентність, толерантність, високий рівень внутрішньої волі й духовності; уміння обмірковувати ситуації, що виникають; адаптуватися, самовизначатися; оволодіння способами продукувати й оформлювати власні думки, обмінюватися ними з метою розуміння, діяти усвідомлено. Поважне ставлення до почуттів дітей з боку вчителя повинно бути важливішим, ніж предмет його викладання; вчитель знає, що його учні повинні бути відповідальними, чесними, мати міцні знання, але йому треба розуміти, що чесності, відповідальності, взаємоповаги, співчутливого ставлення не можна навчити, оскільки вони формуються у щоденній роботі над собою, а не тільки за допомогою лекцій (Т.Букер) [7, с.85]. Виховний процес гуманності пов'язаний із формуванням атмосфери творчості, культурної ідентифікації й соціальної адаптації дитини. Такий підхід є особливо важливим у складних сучасних умовах знецінення загальних норм культури, коли потрібно створити атмосферу співпраці вихователя із вихованцем, що сприяє процесу самопізнання, самовдосконалення дитини.

Підготовка майбутніх учителів музики не зупиняється вузькоспрямованою педагогічною діяльністю, перед ними стоїть біль широке коло завдань, а саме оволодіти майстерністю керівництва дитячими шкільними колективами. З цієї позиції, розглядаючи специфіку підготовки майбутніх учителів музики як керівників шкільних колективів, доцільно зазначити, що тільки емпатійна орієнтація особистості здійснюється, насамперед, при спілкуванні під час спільної діяльності. Саме в спілкуванні створюються передумови колективно-емпатійних взаємовідносин, виробляються уміння діяти в інтересах інших. Керівник хору повинен мати спеціальні та педагогічні знання, відзначатися високою мораллю та духовністю, бути прикладом для наслідування. Без цього досягти основної мети – формувати емпатійність та виховати гуманні якості учасників хору в ході навчання та виховання – неможливо. Варто звернутися до думки К.Ушинського, який зазначав: „У вихованні все має ґрунтуватися на особистості вихователя. Лише особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, лише характером можна формувати характер. Для кожного наставника важливі характер, моральність і переконання” [10, с.426].

Участь школярів у хоровому колективі передусім спрямована на розвиток естетичних потреб, національної самосвідомості, утвердження гуманних принципів не тільки у колективних взаєминах, а й життєвих ситуаціях. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема емпатійних взаємин у процесі колективної музичної діяльності.

Однією із основних умов її реалізації є участь дітей в активній суспільно-ціннісній діяльності, в процесі якої формуються знання і практичний досвід, важливі для закріплення гуманних поглядів, уявлень, почуттів, взаємин і поведінки. Разом з тим, потрібно зазначити, що в багатьох творчих колективах ще не забезпечено відповідних умов морально-естетичного виховання, прищеплення гуманних цінностей, що впливає на формування емпатійності та функціонування навчально-виховного процесу в цілому. Однією з причин такого стану є відсутність належного морально-психологічного клімату в колективах, оскільки керівники зорієнтовані передусім на виконавський аспект, часто не надають важливого значення морально-естетичному та емпатійному вихованню, що негативно позначається на формуванні інтересу в дітей до хорової музики.

Висновки... У висновках доцільно зазначити, що врахування розглянутого нами гуманістичного підходу істотною умовою впливає на формування емпатійності майбутнього вчителя музики, у процесі педагогічної діяльності та в якості керівника шкільного хору. Правильне використання емоційно-педагогічних стимулів з позиції моделювання на емпатійність майбутнього вчителя зумовлюють позитивні мотиви діяльності та педагогічний такт. Емоційно-педагогічні ситуації – це комплекс спеціально створених педагогічних емпатійно-наповнених ситуацій, пройнятих виховною ідеєю, які впливають на почуття дітей, викликають у них емоційний відгук, співпереживання. Такт – це постійна увага до дитини, яка опинилася в становищі, що може образити її гідність, честь, самопочуття, підірвати до неї повагу з боку дітей, які її оточують. Тому головною метою майбутнього вчителя музики є вміння робити дітям критичні зауваження щодо їхньої навчально-виховної діяльності. Відповідно на уважне, чуйне ставлення педагога, дитина почуває себе затишно і отримує найбільше можливостей для розвитку своєї особистості.

Без сумніву, емпатійність, спрямована на гуманістичний підхід, має посісти належне місце в системі людських орієнтирів. Тому ще раз доводиться звертатися до переосмислення та систематизації

цієї категорії, маючи на меті знайти ефективніші шляхи для закріплення їх у системі відносин у шкільному колективі та суспільної життєдіяльності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бахтанова Е. И. Преодоление авторитаризма и утверждение идеи демократизма и гуманизма школьного воспитания в советской педагогике (20-е годы) : автореф... дис. канд. пед. наук : спец. 19.00.01 / Е. И. Баштанова. – К., 1989. – 24 с.
2. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Бернс. – М. : Педагогика, 1986. – 436 с.
3. Джурицкий А. Н. Развитие образования в современном мире / А. Н. Джурицкий. – М. : Владос, 1999. – 200 с.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали, реалії : наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
5. Каргин А. С. Воспитательная работа в самодеятельном художественном коллективе / А. С. Каргин. – М. : Просвещение, 1984. – 224 с.
6. Киричук О. В. Концепція виховання підростаючих школярів суверенної України / О. В. Киричук // Рад. школа. – 1994. – № 6. – С.15-18
7. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [моногр.] / А. В. Козир. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 380 с.
8. Кумбс Ф. Г. Кризис образования в современном мире. Системный анализ / Ф. Г. Кумис ; пер. с англ. – М., 1970. – 261 с.
9. Пилиповский А. Я. Требования к личности учителя в условиях высокотехнического общества / А. Я. Пилиповский // Педагогика. – 1997. – № 5. – С. 97–103.
10. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения : в 2-т. / К. Д. Ушинский ; под. ред. А. И. Пискунова. – М. : Педагогика, 1978. – Т. 1. – 557 с.
11. Шиянов Е. Н. Развитие личности в обучении / Шиянов Е. Н., Котова И. Б. – М. : Академия, 1999. – 288 с.
12. Clark B. Growing up Gifted: Developing the potentials of Children at Home and School / Clark B. – Columbus, ets, 1978. – P.73
13. Maslow A. A. Theory of Human Motivation / A. A. Maslow // Human Dynamics in Psychology and Education. – Boston – 1972.

Аннотация

И.А.Гаверан

Гуманистический подход к формированию эмпатийности будущих учителей музыки

Статья посвящена проблеме формирования эмпатии, акцентированной на гуманистический подход в процессе профессиональной подготовки будущего учителя музыки.

Ключевые слова: эмпатия, эмпатийность, гуманизация, музыкально-педагогическая деятельность, школьный коллектив.

Summary

I.A.Havran

Humanistic Approach to Formation of Empathy of the Future Music Teachers

This article deals with the problem of formation of empathy, accented on the humanistic approach in the process of professional training of the future music teachers.

Key words: empathy, humanization, music-pedagogical activity, school collective.

Дата надходження статті: „15” березня 2012 р.

УДК 37.034.1035:6(477)“15/16”(09)(045)

О.В.ГАПЧЕНКО,
викладач
(м.Хмельницький)

**Ідеї морального та патріотичного виховання
в українській педагогічній культурі XVI-XVII ст.**

Стаття присвячена дослідженню характеру і змісту процесу виховання особистості в українській педагогічній культурі XVI-XVII ст. Акцентується увага на тому, що однією з головних її засад було формування моральної, духовної людини з розвинутим почуттям любові до своєї землі та поваги до національної духовної спадщини. Особливого значення виховання особистості набувало в період культурно-національного відродження XVI-XVII ст.

Ключові слова: особистість, виховання, патріотизм, культурно-національне відродження.

Постановка проблеми в загальному вигляді... В усі часи існування української спільноти актуальним і важливим для особистості було визначення основних національно-гуманістичних орієнтирів її розвитку, наповнення її життя патріотичним змістом. Виховання людини супроводжувалось становленням свідомої, відповідальної, повноцінної особистості, яка відчувала себе невід'ємною частиною суспільства і вболівала за долю рідної землі.